



Tudomány- és technikatörténet CD-ROM-on VII.

Tanszermúzeum

Az iskolai szemléltetés atyja, *Johannes Amos Comenius* is elégedett lenne az *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM)* 1996-ban kiadott multimédia-katalógusával, amely a történeti Magyarország közel 1000 taneszközét, azok történetét és tudománytörténeti előzményeit, ehhez kapcsolódóan több száz tudós és tanár munkásságát 873 fényképpel, félezer oldalnyi szöveggel, 108 percnyi zenei aláfestéssel, 20 percnyi hangbemondással és 5 filmrészlettel illusztrálva mutatja be. A muzeális értékű taneszközökről szóló ismereteknek eme rendkívül gazdag tárháza négy fő fejezetben ad átfogó képet az elmúlt századokban Magyarországon használt legjellemzőbb oktatási eszközökről.

A *Tárgykör* fejezet címlapján megjelenő képkockák nyolc tantárgy témaköreit, valamint a „múzeum” és az „egyéb” kategóriákat képviselik; az ugyanitt szereplő ablakban pedig az abakusztól az Ehling-generátorig, a fa távcsőtől a győri Bencés Gimnáziumig, a Jedlik-forgonytól a napmikroszkópig, a római számolótáblától a tűzifecskendőig, az uhubagolytól a Winkler-féle bürettáig ábécérendben ismerhetők meg a kiadványban szereplő taneszközök tárgyszavai. A képkockákra kattintva e tárgyszavak tantárgyak szerinti sorrendbe rendeződnek, amelyek közül a fizikát közel 350, a földrajzt 150, a biológiát és az „egyéb” kategóriát 100-100, a kémiát, csillagászatot és „múzeum” kategóriát 50-50, a történelmet 30, a matematikát 20 tárgyszó reprezentálja.

A tantárgyakon belüli további részletezésre ad lehetőséget a *Téma* c. fejezet, amely a kiválasztott tantárgyakkal kapcsolatos eszközöket tizenkétféle eszköztípus szerint csoportosítja. Ennek illusztrálására kiválóan alkalmas pl. a földrajz, amelynek témaköri feldolgozásában a következő számú tétellel szerepelnek: kép- és hangközvetítés 1; a Föld és az égitestek 6; az iskolaberendezések 3; a

földi és légi térképek 12; a preparátumok és szemléltetőképek 48-48; a mérőeszközök 8; a gyűjtemények 7; a demonstrációs eszközök 4; a könyvillusztrációk 9; a könyvek és tankönyvek 17. Ugyanezen fejezet a Tárgykör képkockái közül megjelölt tantárgyhoz kapcsolóan azt is megmutatja, hogy hány altémakör foglalkozik a témával; utóbbi esetében pl. a fizikát 7 (hangtan, hőtan, fénytán, mechanika, gázok mechanikája, villamosságtan, folyadékok mechanikája), a biológiát és a földrajzt 3-3 (növénytan, állattan, embertan, illetve tájékozódás, földfelszín, ásványok) témakör aprózza.

A megismerni kívánt eszköz (a földrajz tantárgynál maradvány pl. az ásvány) oldalán a fénykép és a szöveges ismertető mellett címszó tartalmazza az eszköz tárgykörét (földrajz), lelőhelyét (pápai Református Gimnázium), megnevezését (ásvány) és típusmegnevezését (preparátum). A kép kinagyítható, és a szövegben szereplő csatolókkal elérhető szócikkek – esetenként az „érdekességek” ikonja révén megjelenő rövid ismertetések – további információkkal szolgálnak; ugyanakkor megismerhetők az ugyanezen tárgykörbe tartozó további hasonló eszközök (ásványcsiszolat, ásványgyűjtemény-terem, ásványok tulajdonságai, ásványskatulyák, ásványszekrény, ásványtartó feliratozva) szócikkei is.

A *Lelelőhely* fejezet címlapján megjelenik a történelmi Magyarország térképe és a bemutatott taneszközöket birtokló intézmények köre. Ezek sorában a bajai III. Béla Gimnáziumtól az egri Eötvös József Emlékmúzeumig, az esztergomi Bencés Gimnáziumtól a budapesti Jedlik Ányos Gimnáziumig, a kalocsai Jezsuita Érseki Főgimnáziumtól az ópusztaszeri Iskolamúzeumig, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumtól a selmecbányai Bányász Akadémiáig, a tapolcai Iskolamúzeumtól a zilahi Wesselényi Kollégiumig összesen 29

– ezen belül 24 hazai és öt határon túli: kolozsvári, nagyszebeni, selmebányai, székelyudvarhelyi és zilahi – név szerepel. Adott névre kattintva a térképen piros pont mutatja meg a földrajzi elhelyezkedést, a tárgyszóablakban pedig feltűnnek azok az eszközök, amelyek az intézmény gyűjteményéből szerepelnek a kiadványban. Öt intézményt: a debreceni Református Kollégiumot, a győri Bencés Gimnáziumot, a várpalotai Magyar Vegyészeti Múzeumot, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumot, valamint a sárospataki Református Kollégiumot filmbejátszás mutatja be (kár, hogy a többiekről még rövid ismertetés sem szerepel).

A grafikai megjelenésében és színvilágában tetszetős, kezelhetőségében pedig felhasználóbarát CD-ROM a „Honfoglalás 1100. Évfordulója Emlékbizottság” és az „Iskolatörténeti Emlékbizottság” támogatásával az ELTE TTK Oktatástechnikai Csoportjának Multimédia Fejlesztő Laboratóriumában készült; felhasználásához minimálisan 486 DX4-100 PC, 8 MB RAM, 640 × 480 felbontású és 65 ezer színű monitor, 1 MB videokártya, 4X CD-ROM és Windows 3.1 szükséges. A Jáki László és Nádas András szerkesztését dicséret alkotta az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban vásárolható meg 2500 Ft-ért.

Árkos Iván
(BME OMIKK)

A világháló új típusú katalógusai: nagyvállalkozások és önkéntes projektek

A webkatalógusok fejlődése a hivatkozáslistáktól a portálokig

A katalogizálás igénye és eszköztára a világhálóval együtt született. A weboldalakon szokásosan elhelyezett hiperhivatkozások eleve kínálják a valamifajta rokonságot mutató további oldalak felkeresését és rendszerezett összegyűjtését. A kezdeti formát bizonyos témákhoz net-átlagpolgárok által épített URL-címesték képviselték (1994). Ezekből néhány év alatt óriási üzletág lett, a milliárdos webportálok klasszikusa a Yahoo!. Utóbb viszont kifulladás, a nagy portálok és az általuk épített katalógusok sorra felszámolódnak, mert ekkora piacot már nem képes fenntartani a hagyományos szponzoráló réteg, a hirdetők és az elektronikus kereskedelmi cégek.

Az internethasználatot főleg az hajtja, hogy valamely témában kellő mennyiségű releváns weblapot találjanak. Ehhez legtöbbször az elterjedt keresőgépek valamelyikét használják, elkerülik és sokszor nem is ismerik a jóval hasznosabb tematikus portálokat.

A webkatalógusok nem gépi úton jönnek létre

Az átlaghasználó nem lát különbséget keresőgép és katalógus között, neki a találat kell. A keresőgépek nagy zajtartalmú választát sokan nem bân-

ják, mert a célirányos haladással jól összefér a kötetlen szörfözés a véletlenül előjött pályákon. A professzionális keresést viszont jobban segíti, hogy a katalógust emberi tevékenység hozza létre:

- az új lapok nagy részét a webhelyfenntartók jelentik be, ezt egészíti ki a szerkesztők által szakértelemmel végzett gépi keresés;
- a katalógusba való felvétel minősítés előzi meg, csak értékesnek látszó információt hordozó lapok kerülhetnek be;
- a besorolás tipikus keresőszavak és gyakorlati keresőigények alapján előre definiált kategóriák szerint történik, így a besorolt lapok a felhasználó számára hierarchikus rendben jelenhetnek meg;
- a lapokhoz értelmes műcímet és egymondatos tartalmi leírást szokás készíteni.

Az úttörőből piacvezetővé lett Yahoo!

1993 végére már 250 webszerver volt az interneten, rajta 600 feletti webhely. Léteztek már URL, cím és fejléc szerint indexelő keresőgépek is. 1994 áprilisában a Stanford egyetem két diákja téma szerinti hierarchikus adatbázisba szervezte addig épített címlistáit, és saját kezelőfelülettel ellátva közreadta. Így született a Yahoo! keresőgép, amelynek mintájára sorban jöttek létre újabb vállalkozások, köztük a német Web.de. Azóta a kínálat és vele a szolgáltatás iránti kereslet évente átlagosan megháromszorozódott.